

=====

અસ્વીકરણ: સ્થાનિક ભાષામાં અનુવાદિત આ ચુકાદા/હુકમનો હેતુ પક્ષકારોને તેમની ભાષામાં જાણકારી ઉપલબ્ધ કરાવવા માત્રનો છે અને તેનો અન્યથા ઉપયોગ થઈ શકશે નહિ. અન્ય તમામ વ્યવહારિક તેમજ સરકારી ઉદ્દેશો માટે મૂળ અંગ્રેજી ચુકાદો/હુકમ જ પ્રમાણિત અને માન્ય રહેશે.

DISCLAIMER: The translated judgment in vernacular language is meant for the restricted use of the litigant to understand it in his/ her language and may not be used for any other purpose. For all practical and official purposes, the English version of the judgment shall be authentic and shall hold the field for the purpose of execution and implementation.

=====

ગુજરાત હાઈકોર્ટ, અમદાવાદ ખાતે

આર/ક્રિમિનલ મિસ. એપ્લિકેશન (ફોર ક્વોશિંગ એન્ડ સેટ અસાઈડ

એફ.આઈ.આર./ઓર્ડર) નં. ૨૦૪૮/૨૦૧૬

મંજૂરી અને સહી માટે:

માનનીય ન્યાયમૂર્તિ શ્રી જે. સી. દોશી

=====

રિપોર્ટિંગ માટે મંજૂર	હા	ના
	✓	

=====

વિપુલભાઈ નરોત્તમભાઈ ભોયા અને અન્ય ... અરજદાર(રો)

વિરુદ્ધ

ગુજરાત રાજ્ય અને અન્ય ... સામાવાળા(ઓ)

=====

ઉપસ્થિતિ:

અરજદાર(રો) નં. ૧, ૨ તરફે વકીલ શ્રી ઝુબિન એફ. ભાર્ડા (૧૫૯).
સામાવાળા નં. ૨ તરફે વકીલ શ્રી અલ્પેશ જે. ચૌહાણ (૮૬૩૦).
સામાવાળા નં. ૨ તરફે વકીલ શ્રી મિન્હાજ એમ. શેખ (૬૮૪૭).
સામાવાળા નં. ૧ તરફે એ.પી.પી. શ્રી સોહમ જોશી.

=====

કોરમ: માનનીય ન્યાયમૂર્તિ શ્રી જે. સી. દોશી

તારીખ : ૧૭/૦૨/૨૦૨૫

મૌખિક ચુકાદો

રૂલ. વિદ્વાન એ.પી.પી. સામાવાળા નં. ૧ વતી રૂલની બજવણી માફ કરે છે
અને વિદ્વાન વકીલ શ્રી મિન્હાજ શેખ સામાવાળા નં. ૨ વતી રૂલની બજવણી
માફ કરે છે.

૧. સી.આર.પી.સી. ની કલમ ૪૮૨ હેઠળની આ પિટિશનમાં પેરા ૬ માં
નીચે મુજબની રાહતો માંગવામાં આવી છે:-

“(એ) નામદાર કોર્ટ મહેરબાની કરીને આ પિટિશન દાખલ કરી મંજૂર
કરશે.

(બી) નામદાર કોર્ટ ન્યાયના હિતમાં અરજદારો સામે ઇન્ડિયન પીનલ
કોડની કલમ ૪૦૬, ૪૨૦, ૫૦૪, ૫૦૬(૨), ૨૯૪(બી), ૧૨૦(બી) અને ૧૧૪
હેઠળ સામાવાળા નં. ૨ દ્વારા ગોત્રી પોલીસ સ્ટેશન, વડોદરા શહેર ખાતે

નોંધાવવામાં આવેલી સી.આર. નં. આઈ-૧૦/૨૦૧૬ વાળી ફરિયાદ કાયદેસર અમાન્ય ઠેરવી રદ કરવાની મહેરબાની કરશો.

(સી) આ પિટિશન દાખલ કરવા અને તેના આખરી નિકાલ પેર્જિંગ હોય તે દરમિયાન, નામદાર કોર્ટ મહેરબાની કરીને સામાવાળા નં. ૨ દ્વારા અરજદારો સામે ઇન્ડિયન પીનલ કોડની કલમ ૪૦૬, ૪૨૦, ૫૦૪, ૫૦૬(૨), ૨૯૪(બી), ૧૨૦(બી) અને ૧૧૪ હેઠળ ગોત્રી પોલીસ સ્ટેશન, વડોદરા શહેર ખાતે નોંધાવવામાં આવેલી સી.આર. નં. આઈ-૧૦/૨૦૧૬ વાળી ફરિયાદની તપાસ પર સ્ટે આપવાની મહેરબાની કરશો.

(ડી) નામદાર કોર્ટ કેસની હકીકતો અને સંજોગોમાં જે કંઈ અન્ય અને વધુ રાહત યોગ્ય અને વાજબી જણાય તે મંજૂર કરવાની મહેરબાની કરશો.

(ઈ) નામદાર કોર્ટ આ પિટિશનનો ખર્ચ આપવાની મહેરબાની કરશો.”

૨. કેસની સંક્ષિપ્ત હકીકતો નીચે મુજબ છે :-

૨.૧ ફરિયાદીના કેસ મુજબ, તેમના મિત્ર હરેશભાઈ ઝાપડિયા દ્વારા આરોપી નં. ૧ અને તેમના પિતા બચુભાઈ ભોયા, રહેવાસી ગામ હનુમાનબારી, તાલુકો વાંસદા, જિલ્લો નવસારી સાથે તેમની ઓળખાણ કરાવવામાં આવી હતી અને ત્યારપછી, ફરિયાદીને ક્લાસિક એક્સપોર્ટ એન્ડ ઇમ્પોર્ટ, મુંબઈના સમીર રકીફ મોટરવાલા પાસેથી ૧૨૦ ટન બાસમતી ચોખાની નિકાસનો ઓર્ડર મળ્યો

હતો અને ફરિયાદીને સદર વ્યક્તિ પાસેથી બેંક વ્યવહાર દ્વારા રૂ. ૧૫,૦૦,૦૦૦/- પાછા મળ્યા હતા. તેના બદલામાં, ફરિયાદીએ વિપુલભાઈ બચુભાઈ ભોયા અને તેમના પિતા બચુભાઈ ભોયા કે જેઓ મેસર્સ એશિયન ટ્રેડર્સનું સંચાલન કરતા હતા તેમના મારફત મેસર્સ એશિયન ટ્રેડર્સ પાસેથી ૧૨૦ ટન બાસમતી ચોખાનો ઓર્ડર આપ્યો હતો અને ફરિયાદીએ તારીખ ૨૯.૦૫.૨૦૧૪ ના રોજ પોતાના આઈસીઆઈસીઆઈ બેંક ખાતામાંથી પ્રથમ હપ્તા પેટે એશિયન ટ્રેડર્સના બેંક ખાતામાં રૂ. ૧૦,૦૦,૦૦૦/- ની રકમ પાછા જમા કરાવી હતી અને ત્યારપછી, મેસર્સ એશિયન ટ્રેડર્સ અને ફરિયાદી વચ્ચે તારીખ ૦૯.૦૬.૨૦૧૪ નો કરાર કરવામાં આવ્યો હતો. જોકે, આરોપીઓ નિયત સમયગાળામાં બાસમતી ચોખાની ડિલિવરી કરવામાં નિષ્ફળ રહ્યા હતા અને તેથી, ફરિયાદીએ આપેલ ઓર્ડર રદ કર્યો હતો અને રૂ. ૧૦,૦૦,૦૦૦/- પરત માંગ્યા હતા, પરંતુ આરોપીઓએ રકમ પરત કરવાનું ટાળ્યું હતું અને રકમ પરત ન કરીને આરોપીઓએ છેતરપિંડી તેમજ ગુનાહિત વિશ્વાસઘાતનો ગુનો કર્યો હતો અને જ્યારે ફરિયાદીએ રૂબરૂમાં પૈસા પરત માંગવાનો પ્રયાસ કર્યો ત્યારે આરોપીઓએ ફરિયાદીને અપશબ્દો કહ્યા હતા અને ફરિયાદીને જાનથી મારી નાખવાની ધમકી પાછા આપી હતી. તેથી, ફરિયાદીએ ફરિયાદ નોંધાવી હતી.

૩. અરજદાર તરફે વિદ્વાન સિનિયર વકીલ શ્રી ઝુબિન ભાર્ડા, ફરિયાદી તરફે વિદ્વાન વકીલ શ્રી મિન્હાજ શેખ અને સામાવાળા રાજ્ય તરફે વિદ્વાન એ.પી.પી. શ્રી સોહમ જોશીને સાંભળ્યા.

૪. અરજદાર તરફે વિદ્વાન વકીલ શ્રી ભાડાંએ રજૂઆત કરી હતી કે આ દિવાની સ્વરૂપનો કેસ છે. તેમણે વધુમાં રજૂઆત કરી હતી કે પ્રથમ બાતમીદારે દિવાની સ્વરૂપના કેસને ગુનાહિત રંગ આપ્યો છે. તેમણે વધુમાં રજૂઆત કરી હતી કે ગુનાહિત વિશ્વાસઘાત અને બનાવટનો ગુનો સાબિત કરવા માટે, એફ.આઇ.આર. ના સીધા વાંચન પરથી કોઈ આવશ્યક કથનો સામે આવતા નથી. એવી રજૂઆત કરવામાં આવી છે કે એફ.આઇ.આર. વાંચતાં, પ્રથમદર્શી રીતે એવું જણાય છે કે રૂ. ૧૦ લાખની રકમની વસૂલાત માટે દિવાની સ્વરૂપની નોટિસ આપવામાં આવી છે. આ સંપૂર્ણપણે વ્યાપારી વ્યવહાર છે જેને ગુનાહિતતામાં ફેરવવામાં આવ્યો છે. એફ.આઇ.આર. માં જણાવેલા એમઓયુ નો સંદર્ભ આપતાં, એવી રજૂઆત કરવામાં આવી છે કે પ્રથમ બાતમીદાર કે જેઓ પાસેથી ૧૦૦% એડવાન્સ ચુકવણી કરવાની અપેક્ષા હતી, તેમણે ૧૨૦ ટન બાસમતી ચોખા ખરીદવા માટે પૂરી રકમ ચૂકવી ન હતી પરંતુ તેના બદલે માત્ર રૂ. ૧૦ લાખ જ ચૂકવ્યા હતા. તેમણે વધુમાં રજૂઆત કરી હતી કે પક્ષકારો વચ્ચે થયેલા એમઓયુ મુજબ, સમગ્ર રકમની એડવાન્સ ચુકવણી પછી જ ઓર્ડરની પ્રક્રિયા શરૂ થશે પરંતુ હાલના કેસમાં, ફરિયાદીએ ૧૦૦% એડવાન્સ ચુકવણી કરી નથી. તેથી, અરજદારે ૧૨૦ ટન બાસમતી ચોખા રવાના કરવાની પ્રક્રિયા શરૂ કરી ન હતી. એવી પણ દલીલ કરવામાં આવી છે કે તે એમઓયુ નો ભંગ છે કે નહીં, તે માત્ર દિવાની મુકદ્દમામાં જ નક્કી થઈ શકે છે. કોઈપણ સંજોગોમાં, આવા વ્યવહાર માટે ફોજદારી કાર્યવાહી પોષણક્ષમ નથી. તેમણે વધુમાં ભારત સરકાર

દ્વારા જારી કરાયેલા ઇમ્પોર્ટર એક્સપોર્ટર કોડના પ્રમાણપત્ર એનેક્સર બી નો સંદર્ભ આપ્યો હતો, જેમાં શ્રી વિપુલભાઈ ભોયા એશિયન ટ્રેડર્સના માલિક હોવાનું દર્શાવવામાં આવ્યું છે. એવી રજૂઆત કરવામાં આવી છે કે આ સંજોગોમાં, શ્રી વિપુલભાઈના પિતાને આરોપી તરીકે જોડવા એ ફરિયાદી દ્વારા અપનાવવામાં આવેલી દબાણ લાવવાની રણનીતિ છે. કથિત વ્યવહાર સાથે શ્રી નરોત્તમભાઈ ભોયાને કોઈ લેવાદેવા નથી.

૩.૧ ઉપરોક્ત બાબતોને ધ્યાને રાખીને અને વિજય કુમાર ઘઈ વિ. સ્ટેટ ઓફ વેસ્ટ બંગાળ [૨૦૨૨ (૫) સ્કેલ ૧૫૪] ના કેસમાં માનનીય સર્વોચ્ચ અદાલતના ચુકાદાનો સંદર્ભ આપતાં, અરજદારો તરફે વિદ્વાન વકીલે અરજદારો સામેની સમગ્ર કાર્યવાહી રદ કરવા અરજ કરી હતી કારણ કે એફ.આઈ.આર. ચાલુ રાખવાની પરવાનગી આપવી એ કાયદાની પ્રક્રિયાનો દુરુપયોગ ગણાશે.

૪. તેનાથી વિરુદ્ધ, ફરિયાદી તરફે વિદ્વાન વકીલ શ્રી શેખે એફ.આઈ.આર. નો સંદર્ભ આપતાં એવી રજૂઆત કરી હતી કે પ્રથમ બાતમીદાર દ્વારા એશિયન ટ્રેડર્સના ખાતામાં રૂ. ૧૦ લાખ ટ્રાન્સફર કરવામાં આવ્યા છે અને તેમ છતાં, આરોપીઓએ ૧૨૦ ટન બાસમતી ચોખા અથવા તેનો કોઈ ભાગ આપ્યો નથી અને તે દ્વારા, તેઓએ ગુનો કર્યો છે. એવી રજૂઆત કરવામાં આવી છે કે એમઓયુ ને ધ્યાને લેતાં, પ્રથમદર્શી રીતે તે સાબિત કરે છે કે તે ગુનાહિત વિશ્વાસઘાત છે અને આરોપીઓ દ્વારા રૂ. ૧૦ લાખની ઉચાપત કરવામાં આવી છે. આ હકીકતોને ધ્યાને લેતાં, તપાસ અધિકારીને મામલામાં આગળ વધવાની મંજૂરી આપીને

પિટિશન નામંજૂર કરવા રજૂઆત કરવામાં આવી છે.

૫. સામાવાળા રાજ્ય તરફે વિદ્વાન એ.પી.પી. શ્રી સોહમ જોશીએ ફરિયાદી તરફે વિદ્વાન વકીલ શ્રી શેખની દલીલો અપનાવી હતી અને પિટિશન નામંજૂર કરવા રજૂઆત કરી હતી.

૬. બંને પક્ષોના વિદ્વાન વકીલોને સાંભળ્યા પછી, એ નોંધી શકાય કે વાદગ્રસ્ત એફ.આઈ.આર. ઇન્ડિયન પીનલ કોડની કલમ ૪૦૬, ૪૨૦, ૫૦૪, ૫૦૬(૨), ૨૯૪(બી), ૧૨૦(બી) અને ૧૧૪ હેઠળ શિક્ષાપાત્ર ગુના માટે દાખલ કરવામાં આવી છે.

૭. ગુનાહિત વિશ્વાસઘાતના ગુનાના આવશ્યક તત્વો નીચે મુજબ દર્શાવી શકાય છે:

“(૧) આરોપીને મિલકત સોંપવામાં આવી હોવી જોઈએ અથવા તેના પર તેનું આધિપત્ય હોવું જોઈએ, (૨) જે વ્યક્તિને આવી સોંપણી કરવામાં આવી હોય તેણે તે મિલકતનો ઉપયોગ કરવો જોઈએ, અથવા; (૩) આરોપીએ અપ્રમાણિકપણે તે મિલકતનો ઉપયોગ કરવો જોઈએ અથવા તેનો નિકાલ કરવો જોઈએ અથવા જાણીજોઈને અન્ય કોઈ વ્યક્તિને તેમ કરવાની છૂટ આપવી જોઈએ, જેનાથી (એ) આવી સોંપણીનો નિકાલ કઈ રીતે કરવો તે નિર્ધારિત કરતા કાયદાના કોઈપણ નિર્દેશનું ઉલ્લંઘન થતું હોય, અથવા; (બી) આવી સોંપણીના નિકાલને સ્પર્શતા કોઈપણ

કાયદેસરના કરારનું ઉલ્લંઘન થતું હોય.”

૮. આઈપીસી ની કલમ ૪૦૫ ના આવશ્યક તત્વો નીચે મુજબ છે :-

“ઈન્ડિયન પીનલ કોડ, ૧૮૬૦ ની કલમ ૪૦૫ હેઠળ મિલકતની 'સોંપણી' આ હેઠળ ગુનો રચવા માટે કેન્દ્રવર્તી છે. વપરાયેલા શબ્દો છે, 'કોઈપણ રીતે મિલકતની સોંપણી'. તેથી, તે કારકુનો, નોકરો, વ્યાપારી ભાગીદારો અથવા અન્ય વ્યક્તિઓને કરવામાં આવતી તમામ પ્રકારની સોંપણીઓ સુધી વિસ્તરે છે, શરત એ છે કે તેઓ 'વિશ્વાસ' ના હોદ્દા પર હોય. જે વ્યક્તિ લાદવામાં આવેલી જવાબદારીની શરતોથી વિરુદ્ધ પોતાને સોંપવામાં આવેલી મિલકતની અપ્રમાણિકપણે ઉચાપત કરે છે તે ગુનાહિત વિશ્વાસઘાત માટે જવાબદાર છે અને પીનલ કોડની કલમ ૪૦૬ હેઠળ શિક્ષાપાત્ર છે.”

૯. છેતરપિંડીના ગુનાના આવશ્યક તત્વો નીચે મુજબ છે :-

“૧. કોઈપણ વ્યક્તિ સાથે કપટ

૨. (એ) તે વ્યક્તિને કપટપૂર્વક અથવા અપ્રમાણિકપણે પ્રેરિત કરવી- (૧)

કોઈપણ વ્યક્તિને કોઈપણ મિલકત સોંપવા માટે; અથવા (૨) કોઈપણ વ્યક્તિ

કોઈપણ મિલકત પોતાની પાસે રાખે તે માટે સંમતિ આપવા માટે; અથવા (બી)

જાણીજોઈને તે વ્યક્તિને એવું કંઈપણ કરવા અથવા કરવાનું લોપ કરવા માટે

પ્રેરિત કરવી જે તે જો તેની સાથે આપું કપટ ન થયું હોત તો તેણે ન કર્યું હોત અથવા કરવાનું લોપ ન કર્યું હોત, અને જે કૃત્ય અથવા લોપ તે વ્યક્તિને શરીરમાં, મનમાં, પ્રતિષ્ઠામાં અથવા મિલકતમાં નુકસાન અથવા હાનિ પહોંચાડે છે અથવા પહોંચાડવાની સંભાવના ધરાવે છે.”

૧૦. ઉપરોક્ત બાબતોને ધ્યાને લેતાં, કપટપૂર્વક અથવા અપ્રમાણિકપણે પ્રેરણા એ ગુણનું આવશ્યક તત્વ છે. જે વ્યક્તિ અન્ય વ્યક્તિને કોઈપણ મિલકત સોંપવા માટે અપ્રમાણિકપણે પ્રેરિત કરે છે તે છેતરપિંડીના ગુણ માટે જવાબદાર છે. આઈપીસી ની કલમ ૪૨૦ એ છેતરપિંડીનું એક ગંભીર સ્વરૂપ છે જેમાં મિલકત તેમજ કિંમતી જામીનગીરીઓની સોંપણીના સંદર્ભમાં પ્રેરણાનો સમાવેશ થાય છે. આ કલમ એવા કિસ્સાઓમાં પણ લાગુ પડે છે જ્યાં છેતરપિંડી અથવા પ્રેરણા દ્વારા મિલકતનો વિનાશ કરવામાં આવે છે. આ કલમ હેઠળ છેતરપિંડી માટે આપવામાં આવેલી સજા ૭ વર્ષ સુધીની છે અને વ્યક્તિને દંડ માટે પણ જવાબદાર બનાવે છે. છેતરપિંડી અને મિલકતની સોંપણીની પ્રેરણાનો ગુનો સાબિત કરવા માટે, નીચેના ઘટકો સાબિત કરવાની જરૂર છે :-

“૧. વ્યક્તિ દ્વારા કરવામાં આવેલી રજૂઆત ખોટી હતી.

૨. આરોપીને પૂર્વજ્ઞાન હતું કે તેણે કરેલી રજૂઆત ખોટી હતી.

૩. આરોપીએ જે વ્યક્તિ સમક્ષ રજૂઆત કરવામાં આવી હતી તેને છેતરવાના હેતુથી અપ્રમાણિક ઈરાદા સાથે ખોટી રજૂઆત કરી હતી.

જ. એવું કૃત્ય જ્યાં આરોપીએ તે વ્યક્તિને મિલકત સોંપવા માટે અથવા એવું કોઈ કૃત્ય કરવા અથવા કરવાથી દૂર રહેવા માટે પ્રેરિત કરી હતી જે તે વ્યક્તિએ અન્યથા ન કર્યું હોત અથવા ન આચર્યું હોત.”

૧૧. રેકૉર્ડ પરની એફ.આઈ.આર. નું અવલોકન કરતાં, એવું જણાય છે કે પ્રથમ બાતમીદાર અને આરોપી વચ્ચે વ્યાપારી વ્યવહાર થયેલો છે. પ્રથમ બાતમીદારે આરોપીના ખાતામાં ચૂકવવાપાત્ર રૂ. ૧૫ લાખમાં ૧૨૦ ટન બાસમતી ચોખા ખરીદવાનો ઓર્ડર આપ્યો હતો. પક્ષકારો વચ્ચે એમઓયુ કરવામાં આવ્યો હતો અને રૂ. ૧૦ લાખનો પ્રથમ હપ્તો પ્રથમ બાતમીદાર દ્વારા તારીખ ૨૯.૦૫.૨૦૧૪ ના રોજ આરોપીની માલિકીની પેઢી એશિયન ટ્રેડર્સના ખાતામાં ચૂકવવામાં આવ્યો હતો. ફરિયાદીના જણાવ્યા મુજબ, આરોપીએ સમયગાળામાં ૧૨૦ ટન બાસમતી ચોખાની ડિલિવરી ન કરી હોવાથી, ફરિયાદી ઓર્ડર રદ કરવા માંગે છે અને પૈસાનું રિફંડ પણ માંગે છે. ફરિયાદીના જણાવ્યા મુજબ, આરોપીએ ઉડાવ જવાબ આપ્યો હતો અને એડવાન્સ ચુકવણી પરત કરવાનો ઇનકાર કર્યો હતો. એફ.આઈ.આર. દાખલ કરવા માટે આને કારણ તરીકે રજૂ કરવામાં આવ્યું છે.

૧૨. આ તબક્કે, હું વિજય કુમાર ઘઈ (ઉપર મુજબ) ના કેસમાં માનનીય સર્વોચ્ચ અદાલતના ચુકાદાના ફકરા ૩૬ નો સંદર્ભ લઈ શકું છું. ફકરો ૩૬ નીચે મુજબ વંચાય છે :-

“૩૬. ફરિયાદ/એફ.આઈ.આર. અને ચાર્જશીટનું પણ અવલોકન કરતાં, એવું કહી શકાય નહીં કે એફ.આઈ.આર. માં કરવામાં આવેલા કથનો અને અપીલકર્તા સામેની ફરિયાદમાં કરવામાં આવેલા આક્ષેપો ઇન્ડિયન પીનલ કોડ, ૧૮૬૦ ની કલમ ૪૦૫ અને ૪૨૦ હેઠળનો ગુનો રચે છે. એવા કેસમાં પણ કે જ્યાં આરોપીના પક્ષે તેનું વચન પાળવામાં નિષ્ફળતા અંગે આક્ષેપો કરવામાં આવ્યા હોય, વચન આપતી વખતે ગુનાહિત ઇરાદાના અભાવે, આઈપીસી ની કલમ ૪૨૦ હેઠળ કોઈ ગુનો બન્યો હોવાનું કહી શકાય નહીં. હાલના કેસમાં, એવું દર્શાવવા માટે કોઈ સામગ્રી નથી કે અપીલકર્તાઓનો સામાવાળા સામે કોઈ બદલ્લો હતો જે પક્ષકારો વચ્ચે થયેલા તારીખ ૨૦.૦૮.૨૦૦૯ ના એમઓયુ પરથી સ્પષ્ટપણે ફલિત થાય છે.”

૧૩. ઉપરોક્ત બાબતોને ધ્યાને લેતાં, આ અદાલતને જણાય છે કે પક્ષકારો વચ્ચે વ્યાપારી વ્યવહાર થયો હતો, જ્યાં કેટલીક ગેરસમજને કારણે ૧૨૦ ટન બાસમતી ચોખા પૂરા પાડવામાં આવ્યા નથી. વિદ્વાન વકીલ શ્રી ભાઈએ એમઓયુ નો સંદર્ભ આપ્યો હતો અને સ્ખૂઆત કરી હતી કે ૧૦૦% એડવાન્સ ચુકવણી કરવામાં ન આવી હોવાથી, ઓર્ડર પ્રક્રિયા આગળ શરૂ કરવામાં આવી ન હતી. ગમે તે હોય. એ બાબત કાય જેવી સ્પષ્ટ છે કે પક્ષકારો વચ્ચેના દિવાની વ્યવહારને ગુનાહિતતાનો રંગ આપવામાં આવ્યો છે. એફ.આઈ.આર. ને જો તેના મૂળ સ્વરૂપમાં લેવામાં આવે તો પણ, તે ગુનાહિત

વિશ્વાસઘાત અથવા બનાવટના આવશ્યક તત્વોની રચના કરતી નથી. તેમાં કોઈ શંકા હોઈ શકે નહીં કે કરારનો માત્ર ભંગ એ પોતે ફોજદારી ગુનો નથી, જોકે તે નુકસાનીની દિવાની જવાબદારી ઊભી કરી શકે છે.

૧૪. વેસા હોલિંગ્સ પ્રા. લિ. અને અન્ય વિ. સ્ટેટ ઓફ કેરળ અને અન્ય [(૨૦૧૫) ૮ એસ.સી.સી. ૨૯૩] ના કેસમાં, માનનીય સર્વોચ્ચ અદાલતે નીચે મુજબનું અવલોકન કર્યું હતું:-

“૧૩. એ સાચું છે કે હકીકતોનો આપેલ સમૂહ દિવાની અન્યાય તેમજ ફોજદારી ગુનો પણ બનાવી શકે છે અને માત્ર એટલા માટે કે ફરિયાદીને દિવાની ઉપાય ઉપલબ્ધ હોઈ શકે છે તે પોતે ફોજદારી કાર્યવાહી રદ કરવાનું કારણ બની શકે નહીં. વાસ્તવિક કસોટી એ છે કે ફરિયાદમાંના આક્ષેપો છેતરપિંડીનો ફોજદારી ગુનો જાહેર કરે છે કે નહીં. હાલના કેસમાં, એવું દર્શાવવા માટે કંઈ નથી કે શરૂઆતથી જ આરોપી વ્યક્તિના પક્ષે છેતરપિંડી કરવાનો કોઈ ઇરાદો હતો જે આઈપીસી ની કલમ ૪૨૦ હેઠળના ગુના માટેની પૂર્વશરત છે. અમારા મતે, ફરિયાદ બિલકુલ કોઈ ફોજદારી ગુનો જાહેર કરતી નથી. ફોજદારી કાર્યવાહી જ્યારે બદલરાદાવાળી અથવા અન્યથા અદાલતોની પ્રક્રિયાનો દુરુપયોગ જણાય ત્યારે તેને પ્રોત્સાહિત કરવી જોઈએ નહીં. આ સત્તાનો ઉપયોગ કરતી વખતે વડી અદાલતોએ ન્યાયના ઉદ્દેશોને પૂર્ણ કરવાનો પણ પ્રયાસ કરવો જોઈએ. અમારા અભિપ્રાય મુજબ, આ હકીકતોને ધ્યાને લેતાં પોલીસ તપાસ ચાલુ

રાખવાની મંજૂરી આપવી એ અદાલતની પ્રક્રિયાના દુરુપયોગ સમાન ગણાશે અને હાઈકોર્ટે કાર્યવાહી રદ કરવા માટે સી.આર.પી.સી. ની કલમ ૪૮૨ હેઠળ સત્તાનો ઉપયોગ કરવાનો ઇનકાર કરીને ભૂલ કરી છે.”

૧૫. ઇન્ડિયન ઓઈલ કોર્પોરેશન વિ. એનઈપીસી ઇન્ડિયા લિમિટેડ અને અન્ય [(૨૦૦૬) ૬ એસ.સી.સી. ૭૩૬] ના કેસમાં માનનીય સર્વોચ્ચ અદાલતની બે ન્યાયાધીશોની પીઠે કોડ ઓફ ક્રિમિનલ પ્રોસિજર, ૧૯૭૩ ની કલમ ૪૮૨ હેઠળ અધિકારક્ષેત્રના ઉપયોગ અંગેના પૂર્વચુકાદાઓની સમીક્ષા કરી હતી અને નીચેની શરતોમાં માર્ગદર્શક સિદ્ધાંતો ઘડ્યા હતા:

“૧૨. ... (૧) ફરિયાદ ત્યાં રદ કરી શકાય છે જ્યાં ફરિયાદમાં કરવામાં આવેલા આક્ષેપો, જો તેઓને તેમના મૂળ સ્વરૂપમાં લેવામાં આવે અને તેમની સંપૂર્ણતામાં સ્વીકારવામાં આવે તો પણ, પ્રથમદર્શી રીતે કોઈ ગુનો બનાવતા નથી અથવા આરોપી સામે આક્ષેપિત કેસ સાબિત કરતા નથી. આ હેતુ માટે, આક્ષેપોના ગુણદોષની તપાસ કર્યા વિના, ફરિયાદની સંપૂર્ણ રીતે તપાસ કરવી પડશે. ફરિયાદ રદ કરવાની અરજ તપાસતી વખતે ન તો વિગતવાર તપાસ કે ન તો સામગ્રીનું ઝીણવટભર્યું વિશ્લેષણ કે ન તો ફરિયાદમાંના આક્ષેપોની વિશ્વસનીયતા અથવા વાસ્તવિકતાનું મૂલ્યાંકન કરવાની જરૂર છે.

(૨) ફરિયાદ ત્યાં પણ રદ થઈ શકે છે જ્યાં તે અદાલતની પ્રક્રિયાનો સ્પષ્ટ

દુરુપયોગ હોય, જેમ કે જ્યારે બદલો લેવા અથવા નુકસાન પહોંચાડવા માટે બદલરાદા/દૂષિત ભાવનાથી ફોજદારી કાર્યવાહી શરૂ કરવામાં આવી હોવાનું જણાય, અથવા જ્યાં આક્ષેપો વાહિયાત અને સ્વાભાવિક રીતે અસંભવિત હોય.

(૩) રદ કરવાની સત્તાનો ઉપયોગ, જોકે, કાયદેસરના ફરિયાદપક્ષને ડામવા કે રૂંધવા માટે કરવામાં આવશે નહીં. સત્તાનો ઉપયોગ સંયમપૂર્વક અને પુષ્કળ સાવધાની સાથે થવો જોઈએ.

(૪) ફરિયાદમાં આક્ષેપિત ગુનાના કાનૂની તત્વોનું અક્ષરશઃ પુનરાવર્તન કરવાની જરૂર નથી. જો ફરિયાદમાં જરૂરી વાસ્તવિક પાયો નાખવામાં આવ્યો હોય, તો માત્ર થોડા તત્વો વિગતવાર જણાવવામાં આવ્યા નથી તે કારણસર કાર્યવાહી રદ થવી જોઈએ નહીં. ફરિયાદ રદ કરવી માત્ર ત્યારે જ યોગ્ય છે જ્યારે ફરિયાદ ગુનો બનાવવા માટે સંપૂર્ણપણે જરૂરી એવી મૂળભૂત હકીકતોથી પણ તદ્દન વંચિત હોય.

(૫) ..”

૧૬. સ્ટેટ ઓફ મધ્ય પ્રદેશ વિ. અવધ કિશોર ગુપ્તા અને અન્ય [(૨૦૦૪) ૧ એસ.સી.સી. ૬૮૧] ના કેસમાં, માનનીય સર્વોચ્ચ અદાલતે નીચે મુજબનું અવલોકન કર્યું હતું :-

“૧૧. સંહિતાની કલમ ૪૮૨ હેઠળ હાઈકોર્ટ ધરાવતી સત્તાઓ ઘણી વ્યાપક છે અને સત્તાની વિપુલતા તેના ઉપયોગમાં ખૂબ સાવધાનીની માંગ કરે છે. અદાલતે એ જોવા માટે સાવચેત રહેવું જોઈએ કે આ સત્તાના ઉપયોગમાં તેનો નિર્ણય યોગ્ય સિદ્ધાંતો પર આધારિત છે. કાયદેસરના ફરિયાદપક્ષને દબાવવા માટે અંતર્નિહિત સત્તાનો ઉપયોગ થવો જોઈએ નહીં. રાજ્યની સર્વોચ્ચ અદાલત હોવાના કારણે હાઈકોર્ટે સામાન્ય રીતે એવા કેસમાં પ્રથમદર્શી નિર્ણય આપવાનું ટાળવું જોઈએ જ્યાં સમગ્ર હકીકતો અધૂરી અને અસ્પષ્ટ હોય, ખાસ કરીને જ્યારે પુરાવા એકત્ર કરવામાં આવ્યા ન હોય અને અદાલત સમક્ષ રજૂ કરવામાં આવ્યા ન હોય અને તેમાં સંડોવાયેલા મુદ્દાઓ, ભલે વાસ્તવિક હોય કે કાનૂની, મહત્વના હોય અને પૂરતી સામગ્રી વિના તેમના સાચા પરિપ્રેક્ષ્યમાં જોઈ શકાતા ન હોય. અલબત્ત, જે કેસોમાં હાઈકોર્ટ કોઈપણ તબક્કે કાર્યવાહી રદ કરવાના તેના અસાધારણ અધિકારક્ષેત્રનો ઉપયોગ કરશે તેના સંબંધમાં કોઈ કઠોર અને ઝડપી નિયમ નક્કી કરી શકાય નહીં . ફરિયાદ પર શરૂ કરાયેલી કાર્યવાહીમાં, કાર્યવાહી રદ કરવા માટે અંતર્નિહિત સત્તાઓનો ઉપયોગ માત્ર એવા કેસમાં જ જરૂરી બને છે જ્યાં ફરિયાદ કોઈ ગુનો જાહેર કરતી નથી અથવા ક્ષુદ્રક, રંજાડનારી કે જુલમી હોય. જો ફરિયાદમાં દર્શાવેલ આક્ષેપો એવો ગુનો બનાવતા નથી કે જેની મેજિસ્ટ્રેટ દ્વારા નોંધ લેવામાં આવી હોય, તો હાઈકોર્ટ માટે સંહિતાની કલમ ૪૮૨ હેઠળ અંતર્નિહિત

સત્તાઓના ઉપયોગમાં તેને રદ કરવાનો માર્ગ ખુલ્લો છે.”

૧૭. ઉપરોક્ત બાબતોને ધ્યાને લેતાં, એફ.આઈ.આર. ને ટ્રાયલમાં આગળ વધવા દેવી એ કાયદાની પ્રક્રિયાનો દુરુપયોગ ગણાશે. શરૂ કરાયેલી ફોજદારી કાર્યવાહી દિવાની મુકદ્દમાને ગુનાહિતતાનો રંગ આપીને બદલો લેવાના ઈરાદાથી શરૂ કરવામાં આવી હોવાનું જણાય છે. પિટિશન વિચારણાને પાત્ર છે.

૧૮. ઉપરોક્ત કારણોસર, પિટિશન મંજૂર કરવામાં આવે છે. ગોત્રી પોલીસ સ્ટેશન, વડોદરા શહેર ખાતે નોંધાયેલી સી.આર. નં. આઈ-૧૦/૨૦૧૬ વાળી એફ.આઈ.આર. તેમજ હાલના અરજદારો પૂરતી તેના અનુસંધાનમાં શરૂ કરાયેલી તમામ આનુષંગિક કાર્યવાહી આથી કાયદેસર અમાન્ય ઠેરવી રદ કરવામાં આવે છે. રૂલ ઉપરોક્ત હદ સુધી સંપૂર્ણ કરવામાં આવે છે.

(જે. સી. દોશી, ન્યાયમૂર્તિ)

This judgment has been translated using an AI-assisted translation tool.

=====

અસ્વીકરણ: સ્થાનિક ભાષામાં અનુવાદિત આ ચુકાદા/હુકમનો હેતુ પક્ષકારોને તેમની ભાષામાં જાણકારી ઉપલબ્ધ કરાવવા માત્રનો છે અને તેનો અન્યથા ઉપયોગ થઈ શકશે નહિ. અન્ય તમામ વ્યવહારિક તેમજ સરકારી ઉદ્દેશો માટે મૂળ અંગ્રેજી ચુકાદો/હુકમ જ પ્રમાણિત અને માન્ય રહેશે.

DISCLAIMER: The translated judgment in vernacular language is meant for the restricted use of the litigant to understand it in his/ her language and may not be used for any other purpose. For all practical and official purposes, the English version of the judgment shall be authentic and shall hold the field for the purpose of execution and implementation.

=====